

מסיפורי חפצים ארכיאולוגיים - מנגנת הנבל מיבנה-ים מה עושה מנגנת נבל במוזיאון בית מרים בקיבוץ פלמחים? - פרופ' משה פישר

כל מבקר במוזיאון הנפלא "בית מרים" שבקיבוץ פלמחים נתקל באחד האולמות בוטרינה ובה צלמית אמנותית, עשויה באיכות מרשימה, של מנגנת נבל משולש ("טריגונוס"). הפריט המיוחד הזה הינו חלק מאוסף הממצאים מהחפירות הארכיאולוגיות שבוצעו ביבנה-ים, האתר ששוכן כקילומטר מדרום לקיבוץ. אך טבעי, שממצאים מיוחדים מהאתר הארכיאולוגי הזה ימצאו את מקומם במוזיאון המקומי בקיבוץ השכן.

צלמית מנגנת נבל Harp playing figurine

בחפירות ארכיאולוגיות שנערכו ביבנה-ים (בגן הלאומי חוף פלמחים) נתגלה בין שלל הממצאים צלמית מחרס (טרקוטה), שגובהה רק 3 ס"מ, המתארת נערה שמנגנת בנבל. החפץ נתגלה בשכבת חורבן שנגרם על ידי החשמונאים אשר כבשו את ערי החוף הארץ-ישראלי בשלהי המאה השנייה לפני הספירה. החפץ היה חלק מפרטי אמנות ואולי אף פולחן של התושבים המתייוונים באתר.

מהו פשר הימצאותה של מנגנת נבל מטיפוס זה ביבנה-ים? מה מסתתר מעבר להגדרה הלקונית "צלמית מנגנת הנבל מיבנה-ים"?

ובכן, עיר יוונית מתנהגת לפי אורח חיים שחוזר על עצמו בכל מקום בו חיים יוונים או מתייוונים. יבנה-ים הייתה עיר כזאת. בשכבת החורבן שלה נחשפו, לצד חלקי מבנים, חפצים רבים המעידים על

אורח החיים היווני שהתנהל במקום. כך, למשל התגלה שבר של כתובת, הנמצא אף הוא במוזיאון בית מרים, המעיד על הקשרים ההדוקים בין תושבי העיר למלך הסלווקי שישב באנטיוכיה ועל העזרה ההדדית ביניהם בעת מלחמת החשמונאים. על הקשרים הללו מעידים גם שלל כלי חרס מעוטרים שנחשפו בין שרידי העיר, המלמדים על הרגלי שתייה ופנאי בסגנון יווני. צלמית החרס המתארת מנגנת נבל ומפארת את האוסף של המוזיאון, מסמלת בין היתר את טיב הקשרים הללו. אבל מעבר לכך, כפריט אמנותי אישי, מה היא מספרת לנו? אולי יותר נכון, מה היא שרה ומנגנת?

הבה נחזור אחורה במנהרת הזמן לימי פריחתה של החברה היוונית-הלניסטית, במאה השנייה לפני הספירה,

בעיר הנמל יבנה-ים, זמן קצר לפני חורבנה על-ידי הכוחות החשמונאים של יוחנן הורקנוס. לצורך המחשת העניין, נציץ בציור של פרדריק לייטון משנת 1876. הציור מכניס אותנו לאווירה של חגיגה ססגונית, למעשה אורגיה, שמתקיימת לכבוד אל היין,

Frederic Leighton, Daphnephoria (1876)

הסימפוזיון של אפלטון בפסיפס מהעיר פומפיי, איטליה (כיום במוזיאון בנאפולי)

דיוניסוס, לצלילי הנגינה של נערות מוכשרות ויפות מראה, כמו הנערה שלנו. אלה היו ה-"הטאירות" (ביוונית: "המלוות"), למעשה נערות ליווי בעלות כישרונות מגוונים שלמדו להנעים את זמנם של גברים, ולעתים גם של נשים. הנבל היה אחד הכלים האהובים עליהן.

היו אלה המשתאות המפורסמים, "הסימפוזיה" (מכאן, הסימפוזיון, אמנם בהקשרים שונים), שבהם התקיימו לצד שיחות פילוסופיות ודיונים פוליטיים גם ואולי בעיקר שירה, נגינה, ריקודים, שתיית יין ודברים נוספים הנלווים לכך... הערב התחיל עם סבב שיחות בהן כל המשתתפים (בשלב ראשון רק גברים) השמיעו את דעותיהם הפוליטיות והפילוסופיות.

היין התחיל להישפך לגביעי השתייה, השיחות הפכו למשוחחררות יותר, ואף גלשו למהות האהבה, והיין הובא והיין נשפך.... ושיחות האהבה התלקחו והנגניות הוזמנו, והיין נשפך והאווירה השתחררה, והכל זרם לתוך אחווה ואהבה של ממש...

ומדוע שלא נחשוב שמנגנת הנבל מיבנה-ים הייתה חלק מחגיגות אלה? יפה, צעירה, חכמה ומוכשרת. נדמיין לעצמנו שמפיה ומצלילי מיתרי הנבל שלה יצאו שירי הלל לאפולו ולדיוניסוס ובעיקר לאפרודיטה ולארוס, אלי האהבה. מנגנת הנבל מיבנה-ים היא שריד של החוויה החברתית הזאת, היא מסמלת את יוונותה של העיר ואת אורח החיים של תושביה. היא משדרת את מלוא שמחת החיים של היוונים, תושבי יבנה-ים, ורק חבל שהיה זה זמן קצר לפני הסוף... בימיה האחרונים של יבנה-ים... חפץ דומם אחד שמספר חוויות של חברה אנושית, וטוב שחפץ כזה מוצג במוזיאון לרשות הכלל.

מנגנות יווניות בפעולה

לקריאה נוספת:

מ' פישר, **חיי יום-יום ביוון הקלאסית**. האוניברסיטה הפתוחה, יוון הקלאסית, יחידה 11, תל-אביב 1980.
מ' פישר, **ארכיאולוגיה והיסטוריה של יבנה-ים**, מתוך מ' פישר (עורך), **יבנה, יבנה-ים וסביבתן**, תל-אביב 2005, עמ' 173-208.